EGER VÁR VIADALJÁRÓL VALÓ ÉNEK HISTÓRIA

Tinódi Lantos Sebestyén

MÁSOD RÉSZE

Lám, onnat szép álgyúk szönögnek vala,
Ki miá terekök búsultak vala,
Mert belől Dobó fenn forgódik vala,
Monostorról oly erőssen lő vala.

Szertelen nagy kárt törökök vallának,
Királyszékin mert nagy álgyúk hullának,
Álgyúkerekek, agyak elromlának,
Főpattantyúsok, jelösek halának.

Az törökök nappal mit rontnak vala,
Éjjel hősek igen forgódnak vala,
Kétször erősben megépejtik vala,
Ötödnapig így öszvelőtték vala.

Mikor Dobó sok por kelését látá,
Szöntelen való lövését tágítá,
Az nagy álgyúknak ő békét hagyata,
Taraszkokból ritkán lőnni parancsolta.

Lám, nem tuggya, ha lesz vár szabadsága,
Kíméletlen kel az por az ostromra.
Első napon főlegényök várasba,
Drabantok kioszlának az kapukra.

Aznap barmot, lovat, juhot itatának,
Vizet hordókkal mind estig hordának,
Éjjelre meg várban takarodának,
Harmadnapon es mind így forgódának.

Legottan Arszlán bék hadával juta,
Bódogasszon klastrománál leszálla.
Negyednapon négy taraszkot hozata,
Várba lövőhelyökre igazítá.

Az földbástyát, lövőhelyöket lőtteté,
Várba körösztül-kosul bélőttete,
Egy főlegén, Nagy Antal esék sebbe,
Oroszi Gábort választák helyébe,

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

Tinódi Lantos Sebestyén

Tüzérségi párbaj,

A szakasz fő témája

Tinódi ebben az epizódban az ostrom első komoly tüzérségi párbaját írja le. Dobó István a székesegyház (monostor) magaslatáról súlyos csapást mér a Királyszéke dombon elhelyezkedő török ágyúkra, de a lőporkészlet végessége miatt hamarosan takarékosságra kényszerül. Közben a törökök újabb hadtesttel (Arszlán bég serege) zárják le a várost, és egy másik irányból is megkezdik a vár módszeres lövetését.

Mi történik ebben a blokkban?

*** 658–661. sor:** Az egri vár ágyúi megmutatják az erejüket! Dobó István személyesen irányítja a tüzérséget a vár legmagasabb pontjáról, a monostor bástyájáról ("Monostorról"). A magyar ágyúk olyan pontosan és pusztítóan szólnak vissza, hogy a török tüzérek teljesen elkeserednek ("búsultak vala") a falakról zúduló tűz miatt.

*** 662–665. sor:** Az egri tüzérség elképesztő kárt okoz az ellenségnek a Királyszéke dombon. A pontos magyar találatok szétzúzzák a török ostromágyúk kerekeit, fatörzsekből készült ágyútalpaikat ("agyak"), és ami a legfontosabb: kiváló, tapasztalt török tüzérmestereket ("főpattantyúsok, jelösek") ölnek meg.

*** 666–669. sor:** Beindul az ostrom klasszikus, lélekőrlő ritmusa. Amit a török nehéztüzérség nappal szétlő a kőfalakon, azt az egri hősök az éjszaka leple alatt, emberfeletti munkával ("igen forgódnak vala") nemcsak kijavítják, hanem kétszer olyan erősre építik vissza földdel, rőzsével és fával. Ez az intenzív adok-kapok és kölcsönös ágyúzás öt napig tart a két tábor között.

*** 670–675. sor:** Dobó István ekkor egy rendkívül felelősségteljes és fegyelmezett hadvezéri döntést hoz. Látva, hogy a rengeteg tüzelés rengeteg puskaport ("sok por kelését") emészt fel, parancsba adja, hogy tágítsák, azaz ritkítsák a lövéseket. Elnémíttatja a nagy faltörő ágyúkat, és a kisebb lövegekből ("taraszkokból") is csak ritkán enged tüzelni. Dobó zseniálisan látja a jövőt: nem tudhatja, mikor jön a felmentő sereg ("ha lesz vár szabadsága"), és a puskaport szigorúan spórolni kell a végső, véres gyalogsági ostromokra.

*** 676–681. sor:** Az ostrom első napjaiban a katonák és a drabantok még szétoszlanak a külső kapukhoz és a felperzselt városba. Az elhúzódó ostromra készülve hatalmas logisztikai munkát végeznek: egész nap hordókkal hordják a vizet a várba, valamint beterelik a barmokat, lovakat és juhokat. Éjszakára mindannyian visszahúzódnak a biztonságos falak mögé, és ezt a létfontosságú készletfelhalmozást három napon át ismétlik.

*** 682–685. sor:** Az oszmán ostromgyűrű tovább szorul. Megérkezik Arszlán bég a saját seregével, és a Boldogasszony-kolostornál ("Bódogasszon klastrománál", a mai irgalmasok temploma környékén, a vártól délre) ver tábort. Negyednapra ő is felállíttat négy kisebb ostromágyút (taraszkot), és közvetlenül a vár sebezhető pontjaira irányítja őket.

*** 686–689. sor:** Arszlán bég ágyúi lőni kezdik a földbástyát és a magyar lőréseket, a golyók pedig keresztül-kasul repülnek be a vár belső udvarára. Ekkor éri az egrieket az első komoly veszteség: egy neves főlegény, Nagy Antal súlyosan megsebesül ("esék sebbe"), a helyére pedig azonnal Oroszi Gábort választják parancsnoknak.

Készült a KKPGroup zenés narrációs sorozatához.

Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

*** Szönögnek vala:** Zúgtak, dörögtek, szóltak (az ágyúk hangutánzó szava).

*** Ágyúkerekek, agyak:** Az ágyúk kerekei és maguk az ágyútalpak (a fa szerkezet, amire a fém ágyúcsövet rögzítették).

*** Tágítá:** Ritkította, mérsékelte (a lövetést).

*** Taraszkokból:** Kisebb méretű, könnyebben mozgatható, mozsárszerű vagy szakállas ágyúkból.

*** Klastrománál:** Kolostoránál, zárdájánál.

*** Lövőhelyöket:** Lőréseket, a falakon kialakított védett tüzérségi állásokat.

Érdekességek

*** A lőpor-dilemma:** Dobó döntése a puskapor megspórolásáról (670–673. sor) kiválóan mutatja a stratégiai gondolkodását. A katonák imádtak visszalőni, mert az tartotta bennük a lelket, ha látták a török sáncok robbanását. Dobó viszont tudta, hogy a puskaporgyártás a várban korlátozott, és ha elpazarolják a lőszert a távoli tüzérségi párbajokra, akkor a falakon feltörekvő janicsárokat már nem lesz mivel visszaverni. A ritka, de célzott lövések taktikája fegyelmezettséget követelt a védőktől.

*** Keresztttűzben a vár udvara:** Arszlán bég déli megérkezésével Eger szörnyű helyzetbe került. Míg Ali pasa északról és keletről (a Királyszéke felől) bombázta a monostort, addig Arszlán délről nyitott tüzet (686. sor). Ez azt jelentette, hogy a golyók „körösztül-kosul” repkedtek a vár belső udvarán. Nem volt többé biztonságos pont Egerben; aki az udvaron járt a vízhordás vagy a sebesültszállítás miatt, bármelyik pillanatban kaphatott egy kósza ágyúgolyót.

Történelmi háttér

A 666–667. sorokban leírt éjszakai faljavítás a sikeres várvédelem igazi kulcsa volt a 16. században. A korabeli merev kőfalak a nehéz török golyók alatt hamar porrá omlottak. A magyarok trükkje az volt, hogy a megrongált falak mögé éjszaka hatalmas rőzsekosarakat (gabonás kasokat) tettek, azokat teletömték földdel, és sárral döngölték le. Ez a rugalmas föld-fa szerkezet elnyelte a török ágyúgolyók becsapódási energiáját, így az ellenség hiába lőtte nappal a falat, reggelre egy sokkal ellenállóbb védművel találta szembe magát.

Kérdések

1. Történelem:

Miért volt Dobó István puskapor-kímélő parancsa egyszerre katonailag zseniális és pszichológiailag veszélyes döntés a várvédőkre nézve?

2. Irodalom:

Figyeld meg a 666–669. sorok ritmusát ("nappal mit rontnak... éjjel megépejtik"). Hogyan adja vissza ez a szerkezet az ostrom folyamatos, megállás nélküli dinamikáját?

3. Kreativitás:

Képzeld el, hogy te vagy Oroszi Gábor, akit a súlyosan megsebesült Nagy Antal helyére választottak meg főlegénynek a délkeleti bástyán, miközben záporoznak Arszlán bég ágyúgolyói. Írj le 3 mondatban egy bátorító, kemény beszédet a szakaszodnak, amivel átveszed a parancsnokságot!

Minta Válaszok:

1. Történelem:

Dobó parancsa katonailag zseniális volt, mert felismerte, hogy a korlátozott puskapor-tartalékot a későbbi, döntő gyalogsági rohamokra kell tartogatni a biztos túlélés érdekében; ugyanakkor pszichológiailag rendkívül veszélyes volt, mert a védők úgy érezhették, hogy a saját ágyúik elnémulásával teljesen kiszolgáltatottá válnak a szüntelenül dübörgő török tüzérségnek.

2. Irodalom:

Ez a szerkezeti és időbeli éles kontraszt ("nappal" és "éjjel") tökéletesen modellezi az ostrom kíméletlen, körforgásszerű ritmusát, ahol nincs pihenés: a nappali pusztítást azonnal követi az éjszakai lázas újjáépítés. Tinódi a folyamatos múlt idő használatával ("rontnak vala", "forgódnak vala") azt az érzetet kelti a hallgatóságban, mintha a védők egy véget nem érő, emberfeletti állóháború mókuskerekében küzdenének az idővel.

3. Kreativitás:

„Legények, Antal urat elvitték a felcserek, de a szablyája itt maradt, és a parancsot mostantól én adom ezen a bástyán!” – kiáltott fel Oroszi Gábor, miközben megrázta a port a köpenyéről egy közeli becsapódás után. „Arszlán bég azt hiszi, ha keresztüllövi az udvart, mi ijedtünkben a pincébe bújunk, de mi megmutatjuk neki, hogy az egri földből több bátor szív terem, mint ahány golyója van. Lapuljatok a mellvéd alá, tisztítsátok a puskákat, mert ha a pogány gyalogság elindul a porban, minden golyónknak fejet kell vinnie!”